

Asia: VN/13551/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös Kiertotalouden strategisesta ohjelmasta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Johtaja Mari Pantsar, Hiilineutraali kiertotalous

8.3.2021

Vastausosoite: lausuntopalvelu

Viite: (VN/13551/2019)

Aihe: lausuntopyyntö ”Valtioneuvoston periaatepäätös Kiertotalouden strategisesta ohjelmasta”

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra kiittää mahdollisuudesta esittää näkemyksensä aiheesta Valtioneuvoston periaatepäätös Kiertotalouden strategisesta ohjelmasta.

Kiertotalouden strategisen ohjelman tavoitteena on hillitä luonnonvarojen ylikulutusta, ilmastonmuutosta ja luonnon köyhtymistä sekä vahvistaa taloutta ja työllisyyttä. Ohjelma on yhteiskunnallisesti laaja-alainen ja eteenpäin katsova. Se on tarpeellinen seuraava askel Suomelle matkalla kohti kiertotaloutta. Ensimmäiset askeleet otettiin jo viisi vuotta sitten, kun Suomi laati maailman ensimmäisen kansallisen tiekartan kiertotalouteen.

Kiertotalouden strateginen ohjelma sisältää lukuisia tavoitteita ja toimenpiteitä. Riskinä on rahoituksen pirstaloituminen ja vaikuttavuuden heikkeneminen. Sitra katsoo, että toimenpiteiden priorisoinnissa olisi tärkeää kiinnittää huomiota vaikutusten mittakaavaan niin, että kaikkein vaikuttavimpien toimenpiteiden toteutus turvataan. Toimien kustannustehokkuuteen tulisi

kiinnittää huomiota, ja myös taloudellisten ohjauskeinojen käyttöä luonnonvarojen käytön vähentämiseksi tulisi kiireellisesti selvittää.

Sitra antaa vahvan tukensa valtioneuvoston periaatepäätöksessä esitettyjen toimenpiteiden toteuttamiselle.

- On tärkeää, että strategisessa ohjelmassa on asetettu numeeriset tavoitteet neitseellisten raaka-aineiden käytön vähentämiselle ja kierrätetyn raaka-aineen käytön lisäämiselle.
- Kiertotalouteen tulee siirtyä kaikkialla maailmassa. On positiivista, että strateginen ohjelma nostaa kiertotalouden yhdeksi ulkopolitiikan painopistealueeksi, ja että Suomi sitoutuu Maailman kiertotalousfoorumi WCEF:n jatkokon.
- Sitran teettämän kyselytutkimuksen mukaan kiertotaloudella on kansalaisten vahva tuki. 82 % suomalaisista oli sitä mieltä, että kiertotalous luo Suomeen uutta työtä, ja 78 %, että Suomen pitäisi toimia kiertotalouden edistämiseksi, vaikka muuta maat eivät näin toimisi. Päätäjien on nyt aika vastata huutoon.

Kestävyyskriisin ratkaisu vaatii perustavanlaatuista muutosta

Neitseellisten raaka-aineiden kasvava käyttö kiihdyttää luontokatoa. Kiertotalous mahdollistaa materiaalien tehokkaamman käytön, jolloin luonnonvaroihin kohdistuva paine pienenee. Näin kiertotalous tuo merkittäviä hyötyjä sekä luonnon monimuotoisuudelle että ilmastolle. On tärkeää, että tämä näkökulma huomioidaan myös kiertotalousohjelmassa ja laajemmin yhteiskunnassa.

Vuonna 2019 laaditussa Kiertotalouden tiekartta 2.0 :ssa todettiin, että raaka-aineiden käytölle tulee asettaa kunnianhimoiset tavoitteet, ja kehittää sääntelyä tukemaan kestävästä raaka-aineiden käyttöä.

Sitra kiittää, että strategisessa ohjelmassa on asetettu numeeriset tavoitteet neitseellisten raaka-aineiden käytön vähentämiselle ja kierrätetyn raaka-aineen käytön lisäämiselle. Yhtä tärkeää on, että niiden toteutumista seurataan ja peilataan välitavoitteisiin. Ajatus perustettavasta kiertotalousohjelman johtoryhmästä on kannatettava, ja Sitra näkee välitavoitteiden asettamisen, mittareiden tarkemman analyysin ja mittariston täsmentämisen yhdessä alan toimijoiden kanssa ryhmän tärkeänä ensivaiheen tehtävänä.

Kiertotalousohjelmassa linjataan, että Suomessa kotimaisten raaka-aineiden kulutus ei kasva vuoden 2015 tasosta vuoteen 2035 mennessä. Myös Euroopan parlamentti on 10.2.2021 hyväksytyssä EU:n uutta kiertotalouden toimintasuunnitelmaa koskevassa päätöslauselmassa tukenut tavoitteita asettaa sitovat tavoitteet EU:n materiaali- ja ympäristöjalanjäljen pienentämiseksi vuoteen 2030 mennessä.

Sitra kannattaa määrällisten tavoitteiden asettamista ja kiertotalousohjelmassa asetettua tavoitetta voidaan pitää hyvänä ensimmäisenä askeleena. Esitetystä tavoitteesta jää ulkopuolelle vientisektori, mikä jättää kokonaistarkastelun vajaaksi kiertotalouden taloushyötyjen saavuttamisen näkökulmasta. Sitra toivookin selkeämmin määritettyjä tavoitteita kiertotalouden edistämiseksi myös vientisektorilla.

Sitra kannustaa toimenpiteisiin, jotka edistävät luonnonvarojen kestäväää käyttöä, hidastavat ilmastonmuutosta, turvaavat luonnon monimuotoisuutta sekä luovat talouskasvua ja työllisyyttä entistä vähemmällä ympäristövaikutuksilla. Tavoitteena tulisi olla irtikytkentä talouskasvun ja luonnonvarojen käytön sekä ilmastopäästöjen välillä, jotta yhteiskuntamme sopeutuu elämään maapallon kantokyvyn rajoissa. Monet digitaaliset ja teknologiset ratkaisut auttavat tässä irtikytkennässä, ja siksi niiden edistäminen on tärkeää.

Kiertotalouden kannusteet

Kiertotalous on keskeisessä roolissa talouden vihreässä rakennemuutoksessa, ja strategisen edistämishjelman toimet tulisi täysimääräisesti integroida Suomen kestäväen kasvun ohjelmaan. Kiertotalous tarjoaa työkaluja, joilla voidaan elvyttää ja monipuolistaa taloutta, luoda uutta työtä ja hillitä ekologista kriisiä. Kiertotalouden strateginen edistämishjelma tarjoaa mahdollisuuden luoda taloudelle kestävä perusta.

Myös taloudelliset ohjaukeinit tulisi hyödyntää täysimääräisesti. Tämä mahdollistaisi luonnonvarojen käyttöön liittyvien haittojen vähentämisen kustannustehokkaasti. Kestäväen kehityksen verouudistuksen avulla voidaan vähentää ympäristöhaittoja ja samanaikaisesti vahvistaa työllisyyttä ja taloutta. Verouudistuksen avulla voitaisiin esimerkiksi siirtyä haittatuista ympäristön kannalta hyödyllisiin tukiin.

Sitra kannattaa kiertotalousohjelmassa esitettyä taloudellisen ohjauksen arviointia: jäteveron korottaminen ja laajentaminen, maa-ainesvero, kaivosvero, kierrätysteollisuuden sähköveroluokan alentaminen sekä mahdollisten muiden veromallien mahdollisuudet edistää kiertotaloutta osana kestäväen kehityksen verouudistusta olisi hyödyllistä arvioida viipymättä. Taloudellisen ohjauksen keinoja tulee käyttää siten, että kierrätysmateriaalien kilpailukykyä parannetaan suhteessa neitseellisten luonnonvarojen käyttöön.

Hallitus onkin jo linjannut haittatukien osittaisesta uudelleen kohdentamisesta. Sitra kannustaa jatkamaan tätä työtä sekä samojen periaatteiden edistämistä Euroopan Unionissa ja kansainvälisellä tasolla.

Kiertotalouden liiketoimintamallien, kuten tuote palveluna -mallien yleistymisen edellyttää oikein asetettuja kannustimia. Kannustimien tulisi vauhdittaa kiertotalouden liiketoimintamallien soveltamista ja tehdä niistä kilpailukykyisempiä lineaarisiin liiketoimintamalleihin verrattuna. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi tuotteiden kestävyysominaisuuksien, kierrätettävyyden, korjausmahdollisuuksien ja suorituskyvyn huomioimista verotuksessa ja julkisissa hankinnoissa.

Sitra pitää erittäin tärkeänä, että rahoitusta vähähiilistä kiertotaloutta edistävälle TKI- ja ekosysteemitoinnalle sekä demonstraatio- ja laitosinvestoinneille vahvistetaan strategisen ohjelman kirjauksen mukaisesti.

Kiertotalouden markkinat

Suomi on pieni maa, joten kiertotalouteen siirtyminen vaatii markkinan luomista EU-tasolla ja globaalisti. Suomen aktiivinen toiminta kiertotaloussiirtymän vauhdittamiseksi on tästäkin syystä tärkeää. Edellä mainitut kannustimia tulisi edistää myös kansainvälisesti, jotta kiertotalousratkaisujen kysyntä ja markkinat kehittyvät.

Suomen kannattaa myös sitoutua vahvasti EU:n uuteen tuotepolitiikkaan ja sen kehitys- ja standardisointiprosesseihin. Tässä Suomella on mahdollisuus toimia edelläkävijänä EU:n tasolla. Edelläkävijämaat, jotka ovat kärjessä mukana luomassa standardeja, ovat myös kilpailussa ja viennissä etulyöntiasemassa.

Kiertotalouden liiketoimintamallien avulla on mahdollista pitää resurssit kierrossa pidempään ja lisätä tuotteiden käyttöastetta. Digitalisaation siivittämänä palvelukauppa on jo yli 10 vuoden ajan kasvanut tavara kauppaa nopeammin, ja kiertotalouden uudet ratkaisut luovat tulevaisuuden vientiä ja työpaikkoja. Isojen vientiyritysten lisäksi myös kiertotalouteen erikoistuneet pienikokoiset yritykset suuntaavat kansainvälisille markkinoille. Kiertotalouspalveluita – varsinkin digitalisaatioon perustuvia – kehittäviä ja tarjoavia yrityksiä ja niiden kansainvälistymistä tulisikin tukea.

Tuotepolitiikan ohjauskeinojen kehittämiseen liittyen Suomella on mahdollisuus toimia edelläkävijänä laajennetun tuottajavastuun käyttöön otossa ja digitaalisten tuotepassien pilotoinnissa soveltuvilla toimialoilla. Tämä linkittyy myös EU-komission ”Right to repair” -lainsäädäntöaloitteeseen.

Kiertotalouden innovaatiot, digitalisaatio ja osaaminen

Sitra korostaa, että digitalisaatiolla on merkittävä rooli kiertotalouden edistäjänä. ICT-sektorin tarjoama, monin paikoin jo olemassa oleva teknologia mahdollistaa kiertotalouden kannalta keskeisen datan jakamisen esimerkiksi suljetuissa ja lineaarisissa toimitus-, tuotanto- ja arvoketjuissa

ja jopa eri sektorien toimijoiden välisessä yhteistyössä. Datan saatavuus on keskeinen pullonkaula kiertotalouden datapohjaisten ratkaisujen syntymisessä. Niillä aloilla, joilla julkinen sektori on merkittävä ostaja tai markkinatoimija, se voi hyödyntää asemaansa markkinoiden avaamiseksi, esimerkiksi vaatimalla toimittajia mahdollisuuksien mukaan avaamaan datansa markkinaehtojen mukaisesti muille toimijoille.

GAIA-X-projektin tavoitteena on vahvistaa Euroopan digitaalista omavaraisuutta sekä dataa koskevaa itsemääräämisoikeutta, vapaata markkinoillepääsyä ja uutta arvонуontia, modulaarisuutta, yhteen toimivuutta sekä käyttäjäystävällisyyttä. On tärkeää, että kiertotalousratkaisut ovat läpileikkaava teema, kun eurooppalaisia data-avaruuksia lähdetään rakentamaan eri toimialoilla. Konkreettisemmalla tasolla Gaia-X-hankkeen kautta olisi hyvä edistää esimerkiksi digitaalisten tuote- ja materiaalipassien käyttöä.

Kiertotalouden mukainen arvoketju edellyttää yritysten toimintaa ekosysteemeissä. Näiden ekosysteemien edistäminen on tärkeää, ja sitä voidaan edistää esimerkiksi kumppanuusmallia vaativilla rahoitusinstrumenteilla, jotka tukevat laajemmin koko toimialan muutosta ja uusien innovaatioiden syntyä. Lisäksi kannusteet isojen ja pienten yritysten välisten yhteistyömallien rakentamiseen ovat tehokas keino uusien innovaatioiden vauhdittamiseen. Tämä voi tapahtua esimerkiksi edellyttämällä yhteistyötä TKI-rahoituksessa.

Sitra on vahvasti samaa mieltä kiertotalousohjelman kanssa siitä, että kiertotalousosaaminen tulee sisällyttää osaksi koulutusjärjestelmää ja jatkuvaa oppimista. Kiertotalous muuttaa työtä ja niihin liittyviä osaamistarpeita. Muutos vaatii osaamisen päivittämistä eri aloilla, eri koulutusasteilla ja työn ohessa, jotta kunnollisia töitä riittää jatkossakin kaikille ja kaikki pysyvät muutoksessa mukana. Kiertotaloutta ei rakenneta ilman osaavia tekijöitä.

Erytisesti ammatillisessa koulutuksessa ja jatkuvassa oppimisessa tarvitaan uusia ratkaisuja, joiden avulla eri alojen ammattilaiset osaavat jatkossa soveltaa hiilineutraalin kiertotalouden periaatteita omassa työssään. Kiertotalous tarjoaa hyvän pohjan elinikäiseen oppimiseen ja uusien ammattilaisten syntyyn. Tämän vuoksi huomiota tulee kiinnittää myös kiertotalouden täydennyskoulutukseen, esimerkiksi uusien ammattilaisten kouluttamisessa. Panostuksia osaamisen kehittämiseen tarvitaan, sillä uudet teollisuuden prosessit, raaka-aineet ja kiertotalouden liiketoimintamallit vaativat uudenlaista osaamista.

Kiertotalousulkopoliittika kestävän kehityksen tavoitteiden tukena

Globaalissa mittakaavassa suomalaisten keskimääräinen resurssien kulutus on korkea ja kulutuksellamme on vaikutuksia rajojemme ulkopuolella. Tämän vuoksi Suomella on myös velvollisuus olla kokoaan vaikuttavampi kiertotaloussiirtymän edistämisessä. Suomen tulisi edistää ohjelman toteutumista vaikuttamalla kunnianhimoa vahvistavasti EU:n kannanmuodostuksessa koskien globaaleja, kestävä tuotantoa ja kulutusta edistäviä politiikkaprosesseja sekä toimimalla aktiivisesti kansainvälisissä verkostoissa.

Suomen ja Sitran aloitteesta syntynyt Maailman kiertotalousfoorumi WCEF (World Circular Economy Forum) kokoaa yhteen liike-elämän johtajia, päättäjiä ja asiantuntijoita edistämään tämän hetken parhaita kiertotalousratkaisuja sekä tukemaan kiertotaloussiirtymän valtavirtaistumista YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Sitra pitää tärkeänä, että strateginen ohjelma nostaa kiertotalouden yhdeksi ulkopoliittikan painopistealueeksi. On myös tärkeää, että Suomi sitoutuu WCEF:n jatkoon. Kiertotalousfoorumille on turvattava myös riittävä rahoitus. Globaalia siirtymää kiertotalouteen voidaan edistää kehittämällä WCEF-yhteistyöalustasta ja -prosessista yhteistyössä kansainvälisten toimijoiden kanssa kiertotalouden osaamiskeskittymä, joka jakaa parhaita käytäntöjä, verkottaa ja inspiroi.

WCEF toimii myös yhteistyöalustana hallitustenvälisessä globaalissa kiertotalousallianssissa (GACERE), jonka perustamiseen ohjelmassa sitoudutaan osallistumaan aktiivisesti. Ohjelmassa sitoudutaan myös osallistumaan aktiivisesti keskusteluun globaalista luonnonvarasopimuksesta, jonka edistämiseksi myös GACERE voi olla hyödyllinen väylä.

Kiertotalousohjelman resursointi ja seuranta

Siirtymä kiertotalouteen ei tapahdu yhden hallituskauden aikana, vaan tarvitaan pitkäjänteistä yhteistyötä yli hallinonalojen. Ohjelman tavoitteiden toteutumisen ja vaikuttavuuden kannalta keskeistä on, että kiertotaloutta edistetään yli hallitus- ja ohjelmakausien.

Olennaisen tärkeää toteuttamiselle on myös riittävä, pitkäjänteinen ja oikein kohdennettu rahoitus. Myös ohjelman ja tulosten viestimiseksi tulee varata resursseja. Kiertotalouden edistämiseen on varattu resursseja sekä ympäristöministeriössä että työ- ja elinkeinoministeriössä. Myös ulkoministeriön ja Team Finlandin työhön kiertotalouden valtavirtaistamiseksi ja kiertotalousulkopoliittikan tehokkaaseen toimeenpanoon tarvitaan resursseja. Tästä eteenpäin julkisen talouden suunnitelma- ja työarvioprosesseissa tulee huomioida ohjelman toimeenpanon rahoitustarpeet.

Pysyvä muutos vaatii, että kiertotaloudesta tulee jatkuvaa ja strategista toimintaa. Poikkihallinnollista yhteistyötä tulee toteuttaa vähintään keskeisten ministeriöiden ministerityöryhmän kautta. Strategisen ohjelman toimeenpanoa varten tulisi nimittää monialainen ohjausryhmä. Ohjaavat toiminnot eivät kuitenkaan riitä, vaan toimeenpanon tueksi tarvitaan myös operatiivista toimintaa, joka on resursoitu oikein suhteessa ohjelman tavoitteisiin.

Kiertotalouden edistystä kuvaavan kiertotalousmittariston kehitystyötä tulee jatkaa ja valtionhallinnon toimesta toteuttaa hyväksytyn mittariston käyttöönotto, jotta konkreettista edistymistä voidaan seurata.

Sitran teettämän kyselytutkimuksen mukaan kiertotaloudella on kansalaisten vahva tuki. 82 % suomalaisista oli sitä mieltä, että kiertotalous luo Suomeen uutta työtä, ja 78 %, että Suomen pitäisi toimia kiertotalouden edistämiseksi, vaikka muuta maat eivät näin toimisi. Kolme neljästä vastaajasta uskoi, että kiertotaloteen siirtyminen tukee Suomen kilpailukykyä. Päätäjien on nyt aika vastata huutoon.

Suomi on ollut edelläkävijä kiertotalouden konseptoinnissa ja ajatuksen eteenpäin viemisessä, mutta käytännön toimeenpanossa on meilläkin vielä paljon tehtävää. Kiertotaloustyötä on kuitenkin Suomessa jo tehty vuosia, joten osaamista on kertynyt jo eri puolilla yhteiskuntaa. Meillä onkin hyvät valmiudet lähteä toteuttamaan ohjelmaa.

Lähteet:

1. <https://media.sitra.fi/2017/02/27175308/Selvityksia117-3.pdf>
2. Sitra 2021, Kiertotalouden tunnettuustutkimus 2021, <https://www.sitra.fi/julkaisut/kiertotalouden-tunnettuustutkimus-2021/>
3. <https://www.sitra.fi/hankkeet/kriittinen-siirto-kiertotalouden-tiekartta-2/>
4. Hyväksytyt tekstit - Uusi kiertotaloutta koskeva toimintasuunnitelma - Keskiviikko 10. helmikuuta 2021 (europa.eu)
5. <https://www.sitra.fi/julkaisut/kestavan-kehityksen-verouudistus-kohti-paastotonta-suomea/>
6. Sitra 2020, Omistamisen muutos kiertotaloudessa, Sitran selvityksiä 175 <https://media.sitra.fi/2020/12/02170107/omistamisen-muutos-kiertotaloudessa.pdf>
7. Sitra 2020, Trading Services for a Circular Economy <https://media.sitra.fi/2020/10/26132739/trading-services-for-a-circular-economy.pdf>
8. Sitra 2020, Omistamisen muutos kiertotaloudessa, Sitran selvityksiä 175
9. Sitra 2021 Kiertotalouden vaikutukset työhön ja osaamiseen <https://media.sitra.fi/2021/03/03085214/sitra-kiertotalouden-vaikutukset-tyohon-ja-osaamiseen.pdf>
10. Kiertotalouden tunnettuustutkimus 2021/ <https://media.sitra.fi/2021/02/02120634/sitra-kiertotalouden-tunnettuustutkimus-2021.pdf>

Miettinen Viivi
Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra